

Hošek, Radislav

[Vermaseren, M.J. The legend of Attis in Greek and Roman art]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. E, Řada archeologicko-klasická. 1969, vol. 18, iss. E14, pp. 293-294

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/109884>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

ohlasu ani v dílech helénistických básníků. Zajímavé je toto zjištění tím spíše, že — jak ukázal W. Klinger —, v období předchozím se těšil velké pozornosti.

2. kap. (str. 91—122) je věnována otázce, jak se odráží archaická monodická lyrika v helénistické poezii. Autorka tu ukazuje, že alexandrijským básníkům byla ze slavné trojice archaických meliků nejbližší Sapfo, a po ní pak Anakreon a Alkaios. U básnířky Sapfy lákala především její tvorba milostná, na kterou navazuje Theokritos, Apollonios Rhodský, ale i představitelka peloponéso-dórského epigramu Erinna a Nossis stejně jako i představitelé epigramu alexandrijsko-ionického Asklepiades a Poseidippos. Sapfické básně nebývají však v helénistickém období skládány v lyrických metrech, nýbrž v elegickém distichu a v hexametu. Pokud jde o Alkaia, inspiroval se u něho rovněž Theokritos, Asklepiades a Kallimachos; zajímavé je, že Theokritos se přitom snažil napodobovat i aiolský dialekt a metra. A konečně stejní helénističtí autoři, kteří hledali svůj vzor u Alkaia, věnovali svou pozornost i Anakreontovi (ve srovnání s Alkaiem činil tak Theokritos v menší míře a naopak Kallimachos v míře větší).

Vlivem jambografů archaického období na alexandrijskou poezii se autorka zabývá v 3. kap. (str. 123—157). Jambickou produkci zkoumá podle předem vymezených okruhů (tzv. okruh zvěrácko-kynický, mimijamby Herondovy, jamby Kallimachovy), a na nich ukazuje, jak velký vliv měl na alexandrijské skladaatele jambů Hipponax, jehož choliamb se mezi nimi těšil velké oblibě. Rovněž upozorňuje na zajímavou skutečnost, že v helénistické poezii nedošel — snad kromě Kallimacha — příliš velké odezvy Archilochos.

Závěrečná 4. kapitola (str. 158—168) je věnována obecně vzorům alexandrijských básníků. Je to vlastně shrnutí předchozích výkladů, ve kterém S. probírá přední alexandrijské básníky skládající meliku a jamby a ukazuje, na kterých archaických vzorech byli závislí. Na str. 169—176 pak následuje — podobně jako u Lawiňské —, francouzské resumé.

Studie A. Szastyňské, jejímž hlavním přínosem je, jak jsme to naznačili již v úvodu, syntetizující pojetí probírané látky, vychází z důkladného materiálového studia a opírá se o širokou znalost starší i novější literatury. Obraz helénistické lyriky by byl ještě pestřejší, kdyby autorka v závěrečné části své práce pro srovnání alespoň nastínila, jakým směrem se ubíral vývoj v ostatních lyrických projevech, vedle zkoumané meliky a jambu. I tato studie postrádá rejstřík, který by čtenáři umožnil rychlejší orientaci.

Dagmar Bartoňková

M. J. Vermaseren, *The Legend of Attis in Greek and Roman Art.* — Études préliminaires aux religions orientales dans l'empire romain t. 9. — Leiden, E. J. Brill, 1966, str. 59 + 40 tabulek.

Vydavatel velkého souboru nápisů a monumentů vztahujících se k Mithrovi (*Corpus inscriptionum et monumentorum religionis Mithriacae*, Haag 1956, 1960) připravuje nové významné *Corpus Cultus Cybelae Attidisque*. Jako parergon připravovaného *CCCA* vznikla publikace, v níž chce autor ukázat na vzájemnou souvislost literárních zpráv a monumentů týkajících se Attidova kultu a podat typologii zobrazení Attida. Význam monumentů vidí zejména v tom, že se výtvarní umělci koncentrovali na klíčové záležitosti a znaky, které tak jako klíčové můžeme vyloupnout z obsáhlejších literárních zpráv.

Základem pro rozdělení knihy bylo pět základních typů Attidova vyobrazení, jež autor pojal do pěti kapitol, z jejichž názvů je snadno poznáme: I. *Attidovo zrození*, II. *Attidovo jinošství*, III. *Kybélina láska k Attidovi*, IV. *Attis sese mutilans et moriens*, V. *Attis tristis et hilaris*. Svě výklady opírá autor o bohatý obrazový materiál a o literární texty, jichž hned využívá pro svůj výklad, hned zase je komentuje odkazem na monumenty. Tak např. ukazuje, že *puer Attis* se stává důležitou postavou až když se do něho Kybélé zamiluje, zatímco jinak zůstává bez významu jako každé jiné dítě, které je vázáno na matku (str. 11). Nebo: literární tradice hovoří o Attidovi též jako o lovcí (*Ov. Ib.* 505), ale zobrazován je vždy jen jako dobrý pastýř (str. 13).

Ze zajímavých výkladů zasluží pozornosti potvrzení existence typu *sedící jinoch* na základě *Romanelliho* výkopu métrou na Palatinu r. 1962 a tím odmítnutí starého názoru *Perdrizetova*, že v sedících terakotových soškách z Amfipole je třeba vidět thrácké zobrazení božstva zvaného Kotys. Zde ovšem třeba podotknout, že na rozdíl od jména tří ráckých králů, byla Kotys božstvem ženským (cf. *Strab.* 10, 740). Zajímavý je výklad o *Attida hilaris*, který *Vermaseren* přijímá od *Carcopina*, podle něhož se Attis dostává do extaze — podobně jako Agaué — při tanci, jemuž ho učí Kybélé, a usmrcuje sebe právě tak jako Agaué usmrcuje Penthea. Stejně tak je pozoruhodná i domněnka, že Nero skládal pověsný hymnus právě na Attida a že vystupoval v divadle ležícím na Palatinu nedaleko Kybélina chrámu (str. 43). *Erratum*: str. 11, pozn. 2, *Ovid. Met.* IV, 223 se netýká Attida.

Durch ihre Bilderanlage ist die Publikation besonders wichtig für die Beurteilung und Identifizierung der bisher unedierten Monumente. Bei dieser Gelegenheit möchte ich aufmerksam-

machen auf zwei Altäre für Iuppiter Dolichenus aus der unlängst entdeckten Lokalität Gerulata an der Donau (Rusovce bei Bratislava). Auf den Nebenseiten beider Altäre kommt in der Reliefsform wie dieselbe urna so auch dieselbe patella vor, die ebenfalls auf der Platte XV, 2 abgebildet sind (vgl. Klio 1970, *Alae I Can. statores duo*). Dabei ist zu erwähnen, daß auf derselben Lokalität auch eine Inschrift mit der Widmung D (eorum) M (atri) A (ttridi) Sa (crum) (vgl. *Listy filologické* 1970, *Titulí in Rusovce reperti*) gefunden worden ist. Es scheint also, daß die erwähnten urna cum patella mit dem Attiskulte zu verbinden sind.

Radislav Hošek

Quinque claves sapientiae. (Incerti auctoris Rudium doctrina. Bonvicini de Ripa Vita scolastica.) Tecensuit Anežka Vidmanová-Schmidlová. Bibliotheca scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana, Leipzig, BBG Teubner Verlagsgesellschaft, 1969. Str. XL + 120.

Je vždy ctí pro klasickou filologii národa, jestliže vyjde v teubnerské řadě klasiků edice, pořízená péčí jeho příslušníka. Česká věda se dočkala takovéto pocty v posledních patnácti letech třikrát: po *Janákových* příspěvech k edici Sexta Empirika (1954, 1962) a zároveň s *J. Martínkem* a *D. Martínkovou* (Bohuslav Hassensteinii a Lobkovicz Epistulae, I, Teubner, Leipzig 1969), se ujala spolupráce s lipským vydavatelstvím mediévistka Anežka Vidmanová, která připravila k vydání u Teubnera dvě středověké didaktické skladby, spíše školské učební pomůcky, založené na tzv. pěti klíčních moudrosti. Jsou to „Rudium doctrina“ neboli „Libellus quinque clavium sapientiae“ neznámého autora patrně z přelomu 12. a 13. století a Bonvicina de Ripa (Bonvesin da Riva) „Vita scolastica“, sepsaná asi v posledním desetiletí 13. století.

Vidmanová získala vynikající praxi v ediční činnosti již při vydávání řady středověkých textů české proveniencí (Hus). Edici skladeb „Rudium doctrina“ a „Vita scolastica“ připravovala velmi důkladně, jak vidíme z několika článků, jež o jejich problematice publikovala od roku 1961 v *Listech filologických* a ve *Zprávách Jednoty klasických filologů*. Výsledek několika let práce s textem a literárně-historického studia máme nyní před sebou na více než sto stranách textu s kritickým aparátem a na čtyřiceti stranách předmluvy k oběma edicím; vydavatelka podává nejprve výklad k „Rudium doctrina“ (str. V—XXVI), pak k „Vita scolastica“ (str. XXI až XXXVI). Předkládá dosavadní názory i své vlastní závěry o autorech, místě a době vzniku skladeb a výklad o rukopisech a tiscích, jichž užila k edici: pro anonymní „Rudium doctrina“ shledala Vidmanová nejprve čtyřiaadvacet rukopisů, vycházejíc ze soupisu ve Walthrově publikaci „Inititia carminum“, jež sama doplnila. K těmto rukopisům, s nimiž pracovala, přijala dodatečně deset dalších, jež zjistil a publikoval v době, kdy už byla její edice v tisku, italský literární historik Rino Avesani (viz „Praefatio“, str. XXXVI—XXXVIII). Ježto žádný z těchto rukopisů nemohla vzít za základ edice, sestavila Vidmanová stemma, a to z jedenácti rukopisů, jež mezi sebou zjevně souvisejí, v kritickém aparátu ovšem pracuje s variantami všech čtení. (Každý z rukopisů je v předmluvě popsán určením proveniencí, doby vzniku, písarskými zvláštnostmi a frekvencí chyb.) Staré tisky k „Rudium doctrina“, jež nepřinášejí k rukopisné tradici nic nového a jež ostatně shledal a popsal rovněž až Avesani r. 1967, edice Vidmanové v úvalu nebere. — Poněkud jinou situaci zjistila editorka u Bonvicinovy „Vita scolastica“: je zde (včetně Avesaním dodatečně zjištěných) třiaadvacet rukopisů, vedle nich je brán zřetel na čtyři inkunábule a na novou, podle vlastních vydavatelových slov však nekritickou, edici Franceschiniho z r. 1943 (byla vypracována hlavně na základě starých tisků, jež zůstaly nedostupny naší vydavatelce). Z rukopisů, jež jí byly známy, mohla Vidmanová zjistit pouze nepatrné vzájemné souvislosti, jež nemohly stačit k sestavení stemmatu, ba ani k určení rukopisných rodin.

Dostí obtížnou otázkou musela vydavatelka řešit při konečné úpravě textu „Vita scolastica“: jsou prozaická exempla, jež vkládají do textu skladby jeden z rukopisů a tři z užitých prvotisků, opravdu částí skladby — napsal tedy Bonvicinus svou báseň prosimetrem? Vidmanová se rozhoduje opačně než Franceschini, její předchůdce ve vydávání tohoto textu, nepovažuje exempla, psaná prózou, za vlastní součást skladby, a dává je tisknout nikoli v textu, ale až za básní jako „Additamenta“ (Exemplum 1—3, str. 103—113).

Texty, jež edice přináší, mají vedle významu v dějinách literatury (Bonvicinus de Ripa je dosti renomovaným a studovaným básníkem středověké Itálie zejména pro svou tvorbu „in vulgari“) dosah také pro studium historie školské vzdělanosti jak v ostatní Evropě, tak u nás: z rukopisů anonymní „Rudium doctrina“ je jich českého původu šest, mezi kodexy s Bonvicinovým textem dva. Edici tedy uvítají nejen zahraniční (v první řadě italské), ale i naši historikové a literární historikové.

Jana Nechutová